

YOSH DZYU-DOCHILARNING PEDAGOGIK KASBIGA YO'NALISHINI MUSTAHKAMLASH OMILLARI

Matnazarov Asadbek G'ayratjon o'g'li
UrDU Jismoniy madaniyat fakulteti talabasi

Annototsiya. Shaxsning kasbiy o'zini o'zi belgilashi - bu inson hayotining muhim qismlaridan biri bo'lib, u mehnat faoliyati sohasi va kasbini tanlashni o'z ichiga oladi, jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi shaxsning rolini belgilaydi. Har bir aniq mutaxassis uchun dzyudo bo'yicha murabbiy-ustozlik kasbini tanlash holati, turli xil hayotiy vaziyatlar bilan umumiy tuzilishga ega.

Kalit so'zlar. Pedagogika, psixologiya, tarbiya, sport tayyorgarlik, jismoniy holat, harakat, faoliyat.

Аннотация. Профессиональное самоопределение человека - одна из важных сторон жизни человека, которая включает в себя выбор сферы деятельности и профессии, определяет роль человека в социальной структуре общества. Ситуация выбора профессии тренера по дзюдо для каждого конкретного специалиста имеет общую структуру с разными жизненными ситуациями.

Ключевые слова. Педагогика, психология, воспитание, спортивная подготовка, физическое состояние, движение, активность.

Annotation. Professional self-determination of a person is one of the important parts of a person's life, which includes the choice of the field of work and profession, determines the role of the person in the social structure of society. The situation of choosing the profession of a judo coach for each specific specialist has a general structure with different life situations.

Key words. Pedagogy, psychology, education, sports training, physical condition, movement, activity.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 14-fevraldagi "O'zbekiston sportchilarining navbatdagi yozgi va qishki Olimpiya va Paralimpiya o'yinlarida muvaffaqiyatli ishtirok etishi uchun tayyorgarlik ishlarini jadallashtirish to'g'risida"gi PQ-127-son qarori ijrosini ta'minlash, shuningdek, aholi o'rtasida dzyudoning olimpiya sport turi sifatida ommaviyligini oshirish, yoshlar orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish tizimini takomillashtirish, milliy terma jamoalarimizning nufuzli sport musobaqalarida yuqori natijalarga erishishini ta'minlash maqsadida:

2022-2023-yillarda dzyudo sport turini yanada rivojlantirish bo'yicha "yo'l xaritasi" 1-ilovaga muvofiq;

2022-2025-yillarda dzyudo sport turini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari 2-ilovaga muvofiq tasdiqlansin. Bu borada qilinayotgan ishlar rivoji doimo nazorat ostida bo'lib borsin va har bir bosqich ketma ketlikda o'tkazilishi taminlansin.

Asosiy qism. Shaxsning kasbiy o'zini o'zi belgilashi - bu inson hayotining muhim qismlaridan biri bo'lib, u mehnat faoliyati sohasi va kasbini tanlashni o'z ichiga oladi, jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi shaxsning rolini belgilaydi. Har bir aniq mutaxassis uchun dzyudo bo'yicha murabbiy-ustozlik kasbini tanlash holati, turli xil hayotiy vaziyatlar bilan umumiy tuzilishga ega. Odatda turli omillar guruhlari ta'sir qiladi: keksa oila a'zolari, tengdoshlari, o'qituvchilari pozitsiyasi; shaxsiy professional rejalar; qobiliyatlar, bilimlar, ko'nikmalar, erishilgan shaxsiy rivojlanish darajasi va sportni takomillashtirish; jamoatchilik tomonidan tan olinishi uchun da'volar darajasi; kasbiy kelajak haqida xabardorlik; pedagogik faoliyatga moyillik va boshqalar. Kasbiy o'zini o'zi belgilash jarayoni ikki komponentning birligi sifatida qaraladi: shaxs ichidagi o'zini o'zi belgilash (o'z kontseptsiyasini belgilash, o'zini o'zi qadrlash) va ijtimoiy o'zini o'zi belgilash (jamiyatdagi o'z o'rnini anglash, o'z-o'zini o'zi belgilash). hayotiy intilish va maqsadlarni belgilash). Dzyudo bo'yicha murabbiy-ustozning kasbiy faoliyatiga e'tibor xulq-atvor xususiyatlarida namoyon bo'ladi va ochiq ko'ngillikda, o'quv-mashg'ulot yig'inlari va musobaqalar sharoitida minimal qulaylik bilan ishlash qobiliyatida, hissiyotlarni tiyishda namoyon bo'ladi; uzoq muddatli maqsadlarga doimiy e'tibor qaratish; ish uchun zarur bo'lgan jismoniy tayyorgarlik darajasini saqlashda. Yoshlar dzyudosi bo'yicha yoshlarning o'qituvchilik kasbini tanlashiga uchta guruh omillari katta ta'sir ko'rsatadi:

- ijtimoiy,
- shaxsiy-individual
- kasbiy ta'lim omillari.

Ijtimoiy faktorlar

Dzyudo bo'yicha murabbiy-o'qituvchi kasbiga kasbiy yo'nalishni kuchaytiruvchi ijtimoiy omillarning o'ziga xos xususiyati ularning uzoq vaqt ta'sir qilishidir (o'qituvchilik kasbini tanlash bosqichidan boshlab, so'ngra universitetda o'qish va oliy o'quv yurtida ishlash jarayonida). tanlangan mutaxassislik bo'yicha ish). Ijtimoiy omillarning asosiy ta'siri jamiyatning pedagogik ish bilan shug'ullanadigan mutaxassislarga bo'lgan munosabati orqali namoyon bo'ladi va ko'pincha bu kasbning jamiyatdagi obro'sining yo'qligi, mutaxassislar mehnatini moddiy rag'batlantirishning pastligida namoyon bo'ladi. Tor ma'noda, ijtimoiy muhit omillari o'zlarining kasbiy yo'nalishi bo'yicha murabbiy-o'qituvchiga yaqin atrof-muhit: oila, mehnat jamoasi orqali ta'sirini kuchaytiradi (kamaytiradi). Ijtimoiy omillarning potentsial va hozirgi o'qituvchilarga ta'siri odamlarning turli toifalarida o'rganildi:

abituriyentlar, talabalar, trener-o'qituvchilar, 50 kishi suhbatdan o'tkazildi - Jismoniy tarbiya pedagogika institutiga o'qishga kiruvchi abituriyentlar, asosiy mutaxassislik bo'yicha tahsil olayotgan 3-kurs talabalari va malaka oshirish o'quv qurslarida o'z malakalarini oshiruvchi murabbiy-o'qituvchilar. Barcha respondentlardan taklif qilingan ijtimoiy omillarni kasbiy yo'nalishni shakllantirishga ta'siri bo'yicha tartiblash so'ralgan. Eng muhim omil birinchi o'ringa qo'yilgan, qolganlari esa muhimligining kamayishi tartibida joylashtirilgan.

Ahamiyatli bo'lishi kerakki, suhbatda ishtirok etgan murabbiy-o'qituvchilar uchun ish haqi va mutaxassislik nufuzi kabi ijtimoiy omillar kasbiy yo'nalish samaradorligini biroz oshiradi. O'qituvchilarning o'rtacha ijodiy darajasi pasayib borayotganini ko'rsatadigan juda xavotirli sindrom mavjud, chunki ishqibozlar yollanma va zamonaviy talablardan tashqarida qolmoqda (O. V. Kutiev, 2004). Buning sababi shundaki, bizning mamlakatimizda insonning ichki dunyosi deformatsiyalangan, qadriyat yo'nalishlari, hayotiy munosabatlari qayta shakllangan bo'lsa ham, doimo ijtimoiy muhit talablari uchun qurbon qilinadi (R. A. Zobov, V. N. Kelasyev, 2001). Bu hamma narsani "to'g'ri" (standart bo'yicha!) bajaradigan, lekin ishga rasmiy munosabatda bo'lgan ushbu turdagi murabbiy-o'qituvchining shakllanishiga olib keladi. Shubhasiz, dzyudochilarning sport malakasi ularning jismoniy va pedagogik yo'nalishini ma'lum darajada oshiradi, lekin asosiy omil emas. Yakka kurash, velosport, o'q otish va eshkak eshish bo'yicha mamlakat terma jamoalarining murabbiy-ustozlari o'rtasida o'tkazilgan sinovda ularning sportdagi malakasi aniqlandi. Suhbatdan o'tgan murabbiy-o'qituvchilarning aksariyati sport ustasi malakasiga ega. O'tmishdagi sport mahoratining darajasi murabbiylik samaradorligini belgilovchi omil emasligi haqida umumiy ma'lumotlar mavjud (Yu. Voinar, 2000).

Bundan tashqari, zaruriyatga ko'ra murabbiylik bilan shug'ullanadigan yuqori toifali sportchilar ko'p hollarda reproduktiv tayyorgarlik jarayonini o'tkazishni afzal ko'rishlari aniqlangan (T.V.Mikhailova, A.G.Morozov, 2003). Bunday mutaxassislarning murabbiylik va o'qituvchilik faoliyati samaradorligi, sportning sobiq "ace"si yuqori jismoniy va tegishli qobiliyatlarga ega bo'lganligi sababli pasayadi, buning natijasida u sportda ajoyib yutuqlarga erishdi va uning shogirdlari ega bo'lmasligi mumkin. iste'dod, demak, sport mahoratining tez o'sishi. Ba'zan o'tmishdagi taniqli sportchilar, kasbiy intilishlari kuchaygan palatalarning hozirgi muvaffaqiyatsizliklari tufayli pedagogik faoliyat jarayonida salbiy ruhiy tajribalarni boshdan kechirishlari mumkin (A. V. Karpov, 2003). Dzyudo bo'yicha pedagogik ish bilan shug'ullangan sobiq chempionning umidsizlikka tushishi, professional faoliyatidan norozi bo'lishi va muvaffaqiyatga umidini yo'qotishi odatiy holdir.

Shaxsiy va individual omillar

O'smirlar va yoshlarning murabbiylik kasbiga bo'lgan yo'nalishini shakllantirishda shaxsiy-individual omillar asos bo'lib xizmat qiladi.

Kasbiy qiziqish odamlar faoliyatining eng muhim harakatlantiruvchi kuchi sifatida e'tirof etiladi. Murabbiylikka qiziqish odatda maktab davrida tug'iladi, kasb tanlash bosqichida mavjud va deyarli har doim "romantik". Dzyudo bo'yicha murabbiy-ustoz kasbiga qiziqishni shakllantirish uchun quyidagi shartlar muhim ahamiyatga ega: muloqot, birgalikdagi faoliyatga tayyorlik, hayotning o'z taqdirini o'zi belgilash bilan bog'liq madaniy qiziqishlarning kengligi.

Professional o'rnatish inson xatti-harakatlarining shakllarini belgilaydi. Bunga kasbiy faoliyatning muhim daqiqalarini anglash ta'sir qiladi; o'zlarining psixologik va psixofiziologik imkoniyatlari, ushbu mehnat faoliyatiga bo'lgan ehtiyoj haqida ob'ektiv g'oyalar. Trener-o'qituvchilarga kasbiy munosabatning ikki turi mavjud: mehnat xulq-atvoriga munosabat (pedagogik vazifalarni bajarish) va tashkiliy muhitning xususiyatlariga (kasbning obro'si, ish haqi, ko'tarilish, mehnat sharoitlari, jamoadagi munosabatlar).

kasbiy muhim fazilatlari kasbiy faoliyat samaradorligiga ta'sir qiladi va unda yaxshilanadi. Kasbiy madaniyat va mahorat cho'qqilariga erishish ko'p jihatdan ularga bog'liq (A. K. Markova, 1993), ular tufayli mehnat unumdorligi, sifati va ishonchligi ta'minlanadi (E. S. Rapatsevich, 2005). Kasbiy jihatdan muhim fazilatlar murabbiy-o'qituvchilar faoliyatida boshqalarga adolatli, xayrixoh munosabatda bo'lish orqali, shuningdek, pedagogik faoliyatga bevosita ta'sir ko'rsatadigan pedagogik takt, kasbiy faoliyat, mehnatga ijodiy munosabat kabi fazilatlarda namoyon bo'ladi. Dzyudo bo'yicha murabbiylarning professional muhim fazilatlari har doim ularning individual-shaxsiy va ijtimoiy jihatdan aniqlangan fazilatlariga asoslanadi: axloqiy, xulq-atvor, jamoada ham, ishda ham namoyon bo'ladi. Shuningdek, ong, iroda, hissiylik va xarakterning ijobiy fazilatlari ko'rsatkichlari muhimdir. Dzyudo bo'yicha murabbiy-o'qituvchilar uchun motorli jismoniy tayyorgarlik muhim ahamiyatga ega: motorli faoliyatning asosiy turlarida motorli ko'nikmalarning keng arsenalining mavjudligi. Trener-o'qituvchilarning kasbiy muhim fazilatlarini takomillashtirish sharti - bu ularning shaxsiyatining mazmuni, etishmayotgan fazilatlarini qoplash, o'qituvchining qadriyat yo'nalishlarini mustahkamlash.

Moyillik muayyan faoliyatga e'tiborni belgilaydi, unumdorligini oshiradi, kasbiy qiziqishni aks ettiradi. Mayillarni bilim, ko'nikma va odatlarga qisqartirib bo'lmaydi. Pedagogik faoliyatga moyillik namoyon bo'lishining asosiy belgilari aniqlandi: shaxsning ushbu faoliyat turiga uzoq va barqaror istagi, ushbu faoliyatning muvaffaqiyati, faoliyatning ijodiy tabiati, pedagogik bilimga qiziqishning barqarorligi. , bu bilimlarni doimiy ravishda to'plash istagi (N. S. Leites, 1997). Pedagogik

faoliyatning muvaffaqiyati uchun iroda, qat'iyat, biror narsani qurbon qilishga tayyorlikni namoyon etish ham muhimdir.

Qobiliyatlar - bu bir qator ma'lumotlarni o'z ichiga olgan murakkab sintetik shakl bo'lib, ularsiz odam biron bir muayyan faoliyatga qodir bo'lmaydi. Pedagogik faoliyat qobiliyatlarining asosini hali shakllanmagan, ammo ishning boshida namoyon bo'ladigan moyilliklar tashkil qiladi. O'rtacha qobiliyatga ega har qanday shaxs o'z shaxsiyatini har tomonlama rivojlantirish va o'qituvchilik qobiliyatini namoyon etishiga qaramay, har bir kishi muayyan psixofiziologik xususiyatlarni talab qiladigan pedagogik kasbga mos kelmasligi ta'kidlangan (V. A. Slastenin, N. E. Mazhar, 1991). Pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati turli qobiliyatlarga bog'liq: gnostik, didaktik, tashkiliy, kommunikativ va konstruktiv; psixomotor, pertseptiv, ekspressiv va ijtimoiy-intellektual. Yo'qotilgan qobiliyatlar qoplanishi mumkin. Nazariya murabbiy-o'qituvchilarning qobiliyatlari uchun kompensatsiya turlarini umumlashtiradi: olingan bilim va ko'nikmalar, faoliyat uslubi, boshqa qobiliyat, ko'proq rivojlangan va birinчисiga bog'liq bo'lmagan (G. A. Suvorova, 2005).

Pedagogik yo'nalishi o'qituvchilik kasbining ahamiyatini, jamoat manfaatlari va ehtiyojlarini, kasb tanlashni belgilab beruvchi barcha "shaxsiy yuk"ni anglashi bilan bog'liq. Dzyudo bo'yicha murabbiylarning kasbiy-pedagogik yo'nalishini baholashning operatsion mezonlari mavjud bo'lib, ular quyidagilardir: dunyoga va o'ziga bo'lgan munosabat, shaxsning "barqarorligi"; kasbiy faoliyatning maqsad va vazifalarini tushunish, pedagogik faoliyatdagi ehtiyoj va qiziqishlarning namoyon bo'lishi, bolalar va yoshlarning dzyudochilari bilan muloqot qilish va ishlash zarurati, barqaror motivlar tizimi (e'tiqodlar, moyilliklar, qiziqishlar), qadriyat yo'nalishlarining namoyon bo'lishi, amalga oshirish. shaxsning axloqiy tamoyillari va qobiliyatlari, pedagogik faoliyatdagi mahorat mahorati va hokazo. Rogov (1998).

talabalar va murabbiy-o'qituvchilar o'rtasida katta farqlar yo'qligi aniqlandi. Pedagogik faoliyat mavzusiga yo'naltirilganlikning namoyon bo'lish darajasi respondentlar o'rtasida sezilarli darajada farqlanadi: talabalarda bu ko'rsatkichning namoyon bo'lishi so'ralgan mutaxassislariga qaraganda 34,6% ga past.

Bundan tashqari, zaruriyatga ko'ra murabbiylik bilan shug'ullanadigan yuqori toifali sportchilar ko'p hollarda reproduktiv tayyorgarlik jarayonini o'tkazishni afzal ko'rishlari aniqlangan (T.V.Mikhailova, A.G.Morozov, 2003). Bunday mutaxassislarning murabbiylik va o'qituvchilik faoliyati samaradorligi, sportning sobiq "ace"si yuqori jismoniy va tegishli qobiliyatlarga ega bo'lganligi sababli pasayadi, buning natijasida u sportda ajoyib yutuqlarga erishdi va uning shogirdlari ega bo'lmasligi mumkin. iste'dod, demak, sport mahoratining tez o'sishi. Ba'zan o'tmishdagi taniqli sportchilar, kasbiy intilishlari kuchaygan palatalarning hozirgi muvaffaqiyatsizliklari tufayli pedagogik faoliyat jarayonida salbiy ruhiy tajribalarni boshdan kechirishlari mumkin (A. V. Karpov, 2003). Dzyudo bo'yicha pedagogik ish

bilan shug'ullangan sobiq chempionning umidsizlikka tushishi, professional faoliyatidan norozi bo'lishi va muvaffaqiyatga umidini yo'qotishi odatiy holdir.

Dzyudo bo'yicha pedagogik ishning muvaffaqiyati, agar u murabbiy-o'qituvchilarning shaxsiy xususiyatlari bilan qo'llab-quvvatlangan, kuchayadi: neyrodinamikaning xususiyatlari va asab tizimining kuchi, asab jarayonlarining muvozanati, kuchi, tezligi, hissiy hayajonning barqarorligi.

Temperament shaxsiy fazilatlarga ta'sir qilishi mumkin, ularni dzyudo bo'yicha murabbiy-o'qituvchi kasbining talablariga muvofiq o'zgartiradi. Ma'lumki, xolerik mutaxassis temperament turiga ko'ra o'z muvaffaqiyatsizliklarining aybdorini qidiradi; sog'lom odam uchun faoliyat vazifasini ta'minlash salbiy vaziyatlarda ko'proq xosdir; faoliyatning bir turidan ikkinchisiga. , noqulay sharoitlarda letargiya tez-tez rivojlanadi, past emotsionallik va monoton harakatlarning bajarilishi namoyon bo'ladi.

tabiati - bu o'qituvchining o'ziga va boshqalarga, kasbiy faoliyatga munosabatida namoyon bo'ladigan barqaror shaxsiy xususiyatlar tizimi. Xarakterli xususiyatlar kognitiv jarayonlarning, his-tuyg'ularning, lekin ayniqsa irodaning xususiyatlarini belgilaydi. O'qituvchilik kasbi bolalarni yaxshi ko'radigan yuqori axloqiy, ochiqko'ngil nekbin mehnatkashlarga ko'rsatiladi. Ma'lumki, kasb insonning xarakterini sezilarli darajada o'zgartirishi, ijobiy va salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.

Xulosa. Yosh dzyudochilarning pedagogik kasbiga yo'naltirish tendensiyasi shundan iboratki har bir sportchi o'z sport turining ustasi sifatida taniladi lekin u sportchining kelajagi qanday bo'ladi buni hech kim aniq ayta olmaydi. Men bu maqolada har bir sportchining kelajakdagi mehnat faoliyati va pedagogik jarayonlarini qanday bosqichda olib borishi mumkinligi to'g'risida yoritib berdim.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati.

1. Dzyudo: bolalar va o'smirlar sport maktablari va olimpiya zaxiralari ixtisoslashtirilgan bolalar va o'smirlar maktablari uchun sport mashg'ulotlari dasturi / Avt. - komp. S. V. Eregina va boshqalar / Milliy dzyudo ittifoqi. - M.: Sovet sporti, 2006. - 212 b.

2. Dzyudo: Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun jismoniy madaniyat bo'yicha ko'rsatmalar (dzyudo mashqlarining dastlabki shakllari bilan) / Ed. - komp. S. V. Eregina va boshqalar - M.: Sovet sporti, 2006. - 368 b.

3. Evropa sport siyosati: Evropa sport xartiyasi ruhida zamonaviy demokratik sport qonunchiligining asosiy tamoyillari / Ed. r birliklari V. B. Shestakova, R. R. Weingertner. - M., 2005. - S. 13–17.

4. Eregina S. V. Sport oliy o'quv yurtlari talabalarining kasbiy yo'nalishining nazariy asoslari. - M.: Eslan, 2005. - 144 b.

5. Eregina S. V. Sport oliy o'quv yurtlari talabalarini kasbga yo'naltirish bo'yicha uslubiy yondashuvlar. - M.: Xalq ta'limi, 2005. - 230 b.